DNA-testerna stärker banden till Finland

Fler och fler estlandssvenskar topsar sig och banden till Finland stärks. Det skriver släktforskaren Göte Brunberg i en ny artikel för Kustbon. Det verkar alltså som att alla svenskarna inte flyttade direkt till Estland utan att många först flyttade till södra Finland, gifte sig med finnar och finskor och någon eller några generationer senare flyttade vidare till Estland.

För drygt ett år sedan skrev jag en artikel i Rickul/Nuckö Hembygdsförenings Medlemsblad och Kustbon (och senare i Ormsöbladet), där jag uppmanade personer med estlandssvenskt ursprung att DNA-testa sig. Min förhoppning var att det på så sätt skulle vara möjligt att få reda på något om ursprunget för de svenskar som under medeltiden invandrade till Estland. Det finns nämligen inga historiska dokument som beskriver invandringsförloppet.

Det är nu åtminstone ett sjuttiotal personer med estlandssvenskt ursprung som har testat sitt så kallade autosomala DNA. De allra flesta kommer från Rickul/Nuckö och Ormsö, men även några från de övriga estlandssvenska bosättningsområdena har testat sig. Dessutom har ett femtontal män testat sin manliga könskromosom, Y-DNA.

I denna artikel ger jag en kort beskrivning av de genomförda testerna och vad som karakteriserar resultaten. Därefter beskriver jag en historisk modell över invandringen av svenskar till Estland och hur man med hjälp av denna kan förklara testresultaten. Det resultat som jag har kommit fram till är att sentida estlandssvenskars anfäder och anmödrar är – till en mindre eller större del – invandrare från Finlands svenskbygder.

Test av autosomalt DNA

Det autosomala DNA:t (atDNA) finns hos både män och kvinnor. Ett barn ärver ungefär hälften av sitt atDNA från sin far och hälften från sin mor (i arvet finns en slumpfaktor så att syskon inte ärver exakt samma atDNA). Ett barnbarns atDNA kommer att innehålla fars- och morsföräldrarnas atDNA, med cirka en fjärdedel från var och en. Denna process upprepas sedan för varje generation. Två personer som är släkt med varandra kommer att ha överensstämmande delar av atDNA:t. Hur stora dessa delar är beror av hur nära släktskapet är och av slumpen. För avlägsna släktskap kanske det inte alls finns några delar som stämmer överens!

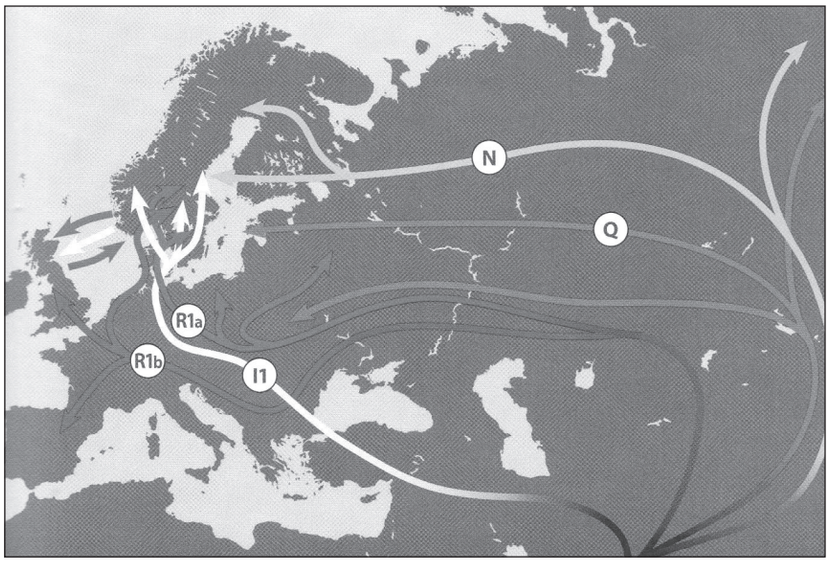

Figur 1: Haplogrupper i invandringsvågorna till Norden och Baltikum. Finländare har ofta en annan haplogrupp än svenskar. Källa: ”Släktforska med DNA” av Peter Sjölund.

Den metod som vi har använt för test av atDNA är Family Finder från företaget Family Tree DNA. Ett av resultaten är en matchningslista för den testade personen. Den erhålls genom att personens atDNA jämförs med atDNA:t hos alla andra över hela världen som har testat sig hos företaget. För varje matchning redovisas den totala mängden gemensamt atDNA och det längsta enskilda segmentet.

I Family Finder ingår också, med tjänsten myOrigins, en analys av personens genetiska ursprung. Som resultat redovisas hur många procent av personens atDNA som överensstäm-

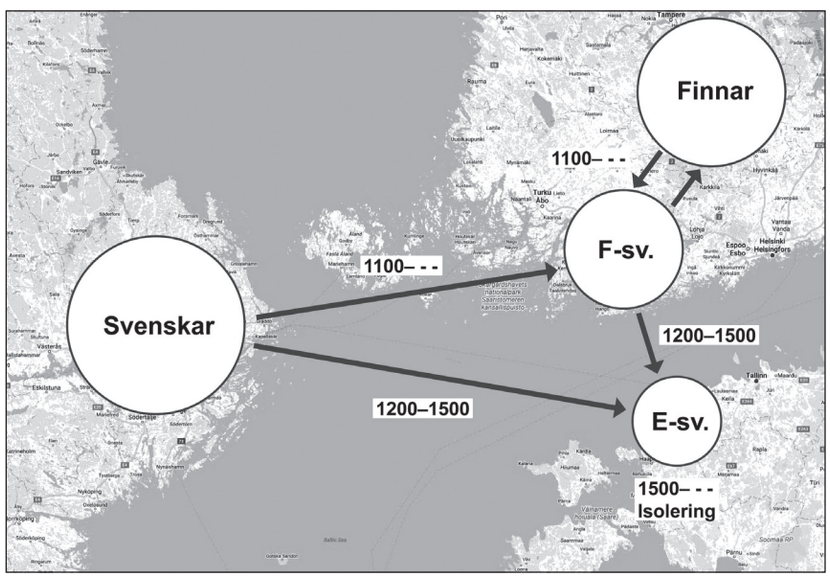

Figur 2: Modell för invandringen av svenskar och finlandssvenskar till Estland. DNA-testerna visar att en del av estlandssvenskarna måste ha kommit omvägen via Finland.

mer med atDNA:t hos ett antal referensbefolkningar.

Av dem som har testat sig med Family Finder är mer än 20 ”helestlandssvenskar” (med estlandssvensk far och mor), något som är en förutsättning för att det skall vara möjligt att använda testresultaten till att klargöra estlandssvenskarnas ursprung. Det är för dessa personer som jag redovisar resultaten.

Matchningslistorna

Karakteristiskt för alla listor är det stora antalet matchningar, i min egen lista nästan 1 300. Av dem ligger den övervägande delen på så låga nivåer att de nätt och jämnt uppfyller kraven för att över huvud taget visas. När jag första gången såg min lista observerade jag att där fanns många finska namn, till och med fler än svenska. Vid en närmare analys fann jag att cirka 30 procent var ”finländare” och cirka 20 procent ”svenskar”. Av resterande cirka 50 procent hade de flesta anglosaxiskt ursprung. Matchningslistorna för ett antal andra personer med estlandssvenska anor visar liknande fördelningar.

Fördelningarna är i viss mån beroende av testvilligheten (exempelvis att procentuellt fler finländare än svenskar har testat sig) men jag tror ändå att det finns en signifikans i resultaten.

Bland mina matchningar finns i stort sett alla med estlandssvenska anor från Rickul/Nuckö och Ormsö, som jag känner till har testat sig. Där finns också några med anor från andra estlandssvenska områden. Med en del personer med anor från Ormsö har jag så högt gemensamt atDNA att det indikerar ett verkligt – men avlägset – släktskap.

myOrigins

myOrigins försöker att ge svaret på frågan ”vilket är mitt genetiska ursprung?”. Man försöker se mönster och likheter mellan den testade personens atDNA och det hos 24 referensbefolkningar över hela världen, varav sju i Europa.

Figur 3 visar mitt myOrigins-resultat. Iögonfallande är den höga andelen för Östeuropa (dit Baltikum räknas) och Finland, totalt 33 procent, och att Skandinavien inte utgör mer än 47 procent. Jag har också fått resultaten för ett antal andra personer och de visar en liknande fördelning.

För att få jämförbara värden för rikssvenskar kontaktade jag några av mina svenska matchningar, för vilka det av de släktträd som de hade publicerat framgår att de är ”helsvenskar”. De har rapporterat värden för Skandinavien, som ligger över 80 procent.

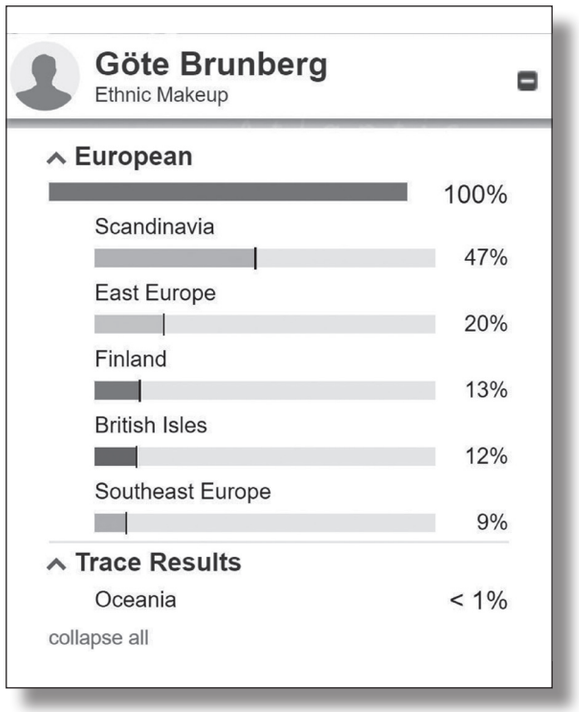

Figur 3: myOrigins-resultat för artikelförfattaren. Som synes är det finska inslaget stort liksom det östeuropeiska. I kategorin östeuropéer ingår i Family Tree DNA:s definition ester och andra balter.

Vi testade estlandssvenskar har alltså enligt myOrigins värden som kraftigt avviker från nutida rikssvenskars.

Test av Y-DNA

Den manliga könskromosomen, Y-DNA, ärvs i princip oförändrad från far till son. Det sker dock slumpmässigt förändringar, mutationer, vid arvet varför man med test av Y-DNA kan klarlägga släktskapen mellan manslinjer.

Beroende av den kombination av mutationer som man har i sitt Y-DNA placeras man i en så kallad haplogrupp. De vanligaste haplogrupperna för svenska män är I1 (37 procent), R1b (21,5 procent) och R1a (16 procent). För finländska män är de vanligaste N (61,5 procent) och I1 (28 procent). Fördelningarna är resultatet av de invandringar som har skett från olika håll enligt figur 1.

Jag tillhör haplogrupp R1b. Vad vad jag känner till har ytterligare 15 män med estlandssvenska anor testat sitt Y-DNA. De flesta av dem tillhör R1b och I1, men det finns två som tillhör haplogrupp N. Till den gruppen hör endast 7 procent av svenska, men 61,5 procent av finska och 34 procent av estniska män.

Det genetiska arvet

Nutida estlandssvenskars DNA är resultatet av ett historiskt förlopp med två huvudfaser: en invandringsperiod under medeltiden och därefter – fram till modern tid – en period av isolering.

Historiker anser att invandringen av svenskar till Estland började under 1200-talet. Den fortsatte sedan i vågor under följande århundraden, med en kulmen runt år 1400, och hade i stort sett upphört år 1500.

Det finns inga historiska källor som klarlägger varifrån invandrarna kom. De var helt klart etniska svenskar, men kom de uteslutande direkt från Sverige? En invandring av svenskar till Finlands sydvästra kusttrakter hade påbörjats redan i slutet av 1100-talet. Det är rimligt att anta att en del av dessa finlandssvenskar flyttade vidare till det geografiskt närliggande Estland. Den estlandssvenska befolkningen vid slutet av invandringsperioden skulle då vara en blandning av efterkommande till direkt invandrade svenskar och finlandssvenskar enligt figur 2.

Från invandringsperiodens slut fram till modern tid var estlandssvenskarna – åtminstone i Rickul/Nuckö och på Ormsö – isolerade i sina bosättningsområden utan någon större inflyttning utifrån. Från slutet av 1600-talet framgår detta klart av kyrkböcker och andra historiska handlingar, men det gällde troligen även under den tidigare delen av isoleringsperioden.

Isoleringen fick som följd att nutida estlandssvenskars DNA till allra största del består av det DNA som fanns hos befolkningen i respektive bosättningsområde vid slutet av invandringsperioden. Det har omfördelats och reducerats men det har inte tillkommit något nytt.

Vad säger testresultaten?

Både för nutida Rickul/Nucköbor och Ormsöbor indikerar resultaten av samtliga testmetoder ett samband med Finland. I matchningslistorna finns ett stort inslag av finländare och i myOrigins avviker procentsatserna från nutida rikssvenskars. Den estlandssvenska befolkningen vid invandringsperiodens slut kan därför inte uteslutande ha bestått av efterkommande till direkt invandrade från Sverige. Då skulle testresultaten mer ha liknat dem för nutida rikssvenskar.

Befolkningen vid denna tidpunkt måste därför – till en större eller mindre – del ha bestått av finlandssvenskar. De hade släktingar som stannade kvar i Finland och senare till stor del förfinskades. Det är deras efterkommande som uppträder i våra matchningslistor som ”finländare”.

Längre än till att klarlägga att det fanns ett finlandssvenskt inslag bland invandrarna är det nog inte möjligt att komma i dagens läge.

Göte Brunberg

Fotnot: Den här texten har varit publicerad i Rickul/Nuckö Hembygdsförenings Medlemsblad decembernummer. Mer om Finland på nästa sida!

Kalendarium

Tipsa gärna redaktionen om vad som händer! På grund av lång pressläggningstid kan vissa uppgifter vara föråldrade. Besök gärna SOV:s hemsida www.estlandssvenskarna.org. Därifrån kan man klicka sig vidare till de olika hembygdsföreningarna. Estniska huset / Eesti Maja ligger på Wallingatan 34 i Stockholm och dit kommer man med buss 50 (hållplats Norra Bantorget) eller till fots från Centralstationen. Om inget annat anges äger mötet rum på 5 trappor.

21 april	Tillfälle att spela mjul, Runöbornas variant av brännboll. Se annons!
22 april	Årsmöte med Ormsö Hembygdsförening i Estniska huset kl 13.
25/4-2/5	Resa till Gammalsvenskby under ledning av Karl-Erik Tysk.
1 maj	Familjedag på Svenskbygården i Roma på Gotland.
5 maj	Temadag för rökt fisk på Aibolands museum i Hapsal. Denna gång strömming.
7 maj	Västra Kustens Skogsägare har årsmöte i Estniska huset kl 11.
8-10 maj	Talko (frivilligt arbete) på Korsgården på Runö.
14-19 maj	Talko på hembygdsgården i Sviby på Ormsö.
19 maj	Museinatt på många estniska museer, det gäller även hembygdsgården på Ormsö. På Aibolands museum visas filmer från estlandssvenskarnas sång- och dansfester genom åren och det blir levande dragspelsmusik.
26 maj	Stor fest på Skansen med de baltiska exilorganisationerna för att fira tre hundraårsdagar.
2 juni	Temadag för rökt fisk på Aibolands museum i Hapsal. Denna gång näbbgädda.
9-10 juni	Nargen Festival firar i Hapsal. Temat är den estniske kompositören Cyrillus Kreek. Mer på http://www.haapsalu.ee/events-2018.
23 juni	Firandet av Segerdagen (slaget vid Võnnu 1919) övergår till midsommarafton med eldar över hela Estland.
27/6-12/8	Svenskbybornas museum i Roma har sommaröppet tisdag-söndag kl 13-16.
30 juni	Havskulturdag på Aibolands museum i Hapsal.
1 juli	Gudstjänst och besök på kyrkogården på Nargö.
7 juli-13 juli	Rickul/Nuckö Hembygdsförening traditionella hembygdsvecka med bland annat fest på Ölbäcksstranden på lördagen och gudstjänst i Rosleps kapell på söndagen. Flera av aktiviteterna äger rum på föreningens nya hembygdsgård Mickogården.
18-21 juli	Juhan Bernadt planerar för ett nytt dansläger i Storbyn på Lilla Rågö.
V 30 eller 31	Talko på Odensholm. Mer info läggs ut senare på www.odensholm.se.
29 juli	Olofsdagen är höjdpunkten för hemvändarveckan på Ormsö.
1 augusti	Gudstjänst och årsmöte för svenskbyborna i Roma.
11 augusti	Temadag för rökt fisk på Aibolands museum i Hapsal. Denna gång flundra.
19 augusti	Svenskdagen firas i år på Nargö. Återinvigning av S:ta Maria kapell.
20 augusti	Estlands andra självständighetsdag. Firas bland annat med kronprinsessebesök från Sverige.
23-26 augusti	Vita Damens dagar. Marknads- och kulturdagar i Hapsal. Mer info på http://www.haapsalu.ee/events-2018
22-23 september	Etnomarknad på Rådhusplatsen i Tallinn.
20-23 november	Katarina firas på Aibolands museum i Hapsal.
6 december	Workshop med dekorering på Aibolands museum i Hapsal.
10-12 december	Julby på Aibolands museum i Hapsal.

När kom svenskarna till Finland?

Den frågan fick historieprofessor Dick Harrison i Vetenskapsradion Historia den 3 april av en lyssnare. Och han svarade att frågan inte går att besvara.

När de första skriftliga källorna dyker upp på 1200-talet framgår det att det fanns en svenskspråkig befolkning framför allt på Åland och i Åboland, i Österbotten och i Nyland. Svenskarnas andel av den finländska befolkningen växte sedan ända fram tills riket delades 1809.

Till Åland verkar det ha flyttat folk från Sverige vid Kristi födelse och till Österbotten under järnåldern, men det finns enligt professorn varken skriftliga eller arkeologiska bevis, som gör att man säkert kan säga när svenskar först kom till Nyland än mindre började styra över Finland.

Erik den helige regerade Sverige ungefär 1150-1160 och han sägs ha gjort ett korståg för att kristna och erövra landet. Problemet är att inga samtida skriftliga källor berättar om detta utan det nämns i en långt senare text, som syftade till att göra kungen till helgon. Texten är därmed inte helt trovärdig.

Om Harrison ska få bedöma vilket skriftliga dokument som först anger att Finland tillhörde Sverige nämner han en text från 1230-talet som beskriver ett upprop i Tavastland i centrala Finland. Men den texten ger intryck av att landskapet då redan hade varit svenskt en tid.

Mson

Nu återupplivar vi passmjul!

Troligen är det första gången sedan 1946. Runöborna hade två olika brännbollsvarianter. Passmjul var varianten där flickor och kvinnor deltog och därför har vi valt att spela den. Leik-mjul var nykomlingen som introducerades efter ett brittiskt skeppsbrott 1845 och den spelades bara av pojkar och män.

Vi ses lördagen den 21 april kl 12-14 i Drakenbergsparken på Södermalm i Stockholm, t-bana Hornstull. Jo, vi vet att mjul egentligen ska spelas på påskdagen men påsken inföll så tidigt i år.

Idrottshistorikern Isak Lidström berättar först reglerna. Sedan spelar vi och fikar i halvlek.

Utrustning:

Damerna: Vitt förkläde. (OBS! Obligatoriskt, annars funkar inte spelet. Se bilden!)

Herrarna: Picnickorg och filt.

Förberedelser: Läs Kustbon nr 4 2016 eller Expressen den 4 november 1945, som fotot kommer ifrån!

Välkomna!

SOV Runöföreningen

En modern rekonstruktion av Runöleken mjul.

De helgdagsfina flickebarnen fångar upp bollen i sina förklä'n i "Pass-mjul".